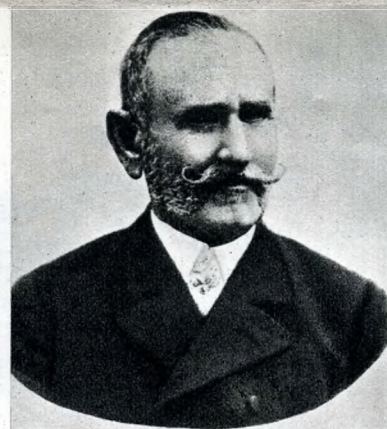

A Budapest kiadóhivatala és szerkesztősége (IV., Sarkantyús u. 3.)

Wodianer Fülöp

A Budapest című napilap

A magyar nyelvű sajtó kezdetét 1780-tól számítjuk. Ekkor jelent meg Pozsonyban a Magyar Hirmondó, majd néhány év múlva Bécsben a Magyar Kurir. A reformkorban tovább nőtt a magyar nyelvű lapok száma és hatása – s épp ezért a sajtó korlátozása is. Az 1848-as forradalom már a sajtószabadság követelését tűzte zászlajára. Az önkényuralom hosszú évei után, az 1867-es kiegyezés végre megnyitotta az utat a polgári fejlődés, ezen belül a magyar nyelvű sajtó előtt is. A polgári átalakulás lehetővé tette a sajtó technikai fejlesztését, s az egyre szilárdabb kapitalista rend biztos alapot teremtett számára.

A dualizmus idején a sajtó nagy szerepet játszott a társadalom életében, a tömegek közérzetének befolyásolásában. A városok és a vidék között általa lettek szorosabbak a szálak, került egymáshoz közelebb az ország távoli részén élő kisember és a fővárosi proletár. A sajtó közvélemény-formáló ereje egyszerre jelentkezett, de nem egyenlő hatással érvényesült. Az országos események és a világ hírei aránylag rövid idő alatt eljutottak már

a vidéki előfizetőkhez is. Egyformán hatott még a régi hagyománya és az új utakat kereső merész kísérlet a sajtóban. A lapok zöme egymással versenyezve közölte a híreket, tudósításokat az Udvar és a felső körök csillogó életéről. Legyezgette a nemzeti büszkeséget, élesztgette és táplálta a más népek iránti sovíniszta elfogultságot. Az újságok hirdetéseit pedig egyforma érdeklődéssel olvasta a spekuláns, a csodaszerekben reménykedő beteg vagy az állástalan kishivatalnok. A falusi kispolgári családoktól a fővárosi fényes paloták lakóig tiz és tizezrek aggódtak, szorongtak a folytatásos regények hőseinek sorsán; borzongtak a véres gyilkosságok naturalista részletein, nevettek az anekdotákon és a vicc-lapok borsos tréfáin.

Angliát megelőzve...

A korszak lapjait tárgyak, műfajuk szerint politikai, irodalmi, divat-, ismeretterjesztő, élc- és szaklapokra oszthatjuk. A hírlapok, folyóiratok gombamódra szaporodtak:

Pesten találta. A Landerer és Heckenast nyomdában (a Franklin Nyomda elődje) vállalt munkát. Amikor a pesti ifjúság Petőfivel, Vasvárral az élen a sajtószabadság éltetése után a nyomdát elfoglalta, Landerer Lajos a Nemzeti Dal kiszédését a hat legügyesebb nyomdászra bízta, köztük volt a hazafias lelkesedéstől fűtött Wodianer is.

A fiatal nyomdász a szabadságharc alatt honvédek jelentkezett, majd Kossuth a Pesti Hírlap nyomdai igazgatójának nevezte ki. Az állami nyomdával együtt ő is Debrecenbe, Szegedre és Aradra ment. Debrecenben ő állította elő a kormány lapjait, kiadványait, a lelkesítő proklamációkat, szövegeket. Ugyancsak ő kezelte az állami bankóprést. A világosi fegyverletétel híre Aradon érte. Ekkor a bankóprést szétszerelte és a Marosba sülyesztette. Ezt követően külföldre emigrált.

1856-ban visszatért Pestre és nyomdát alapított. Napi- és hetilapok egész sorát adta ki, köztük a Magyarországot (1861), a Magyar Újságot (1867), 1877-ben a Budapestet, továbbá a Kis Újságot és a Mátyás Diák című lapot. Ezeknek az újságoknak a létrehozásával és közönségsikerével jelentős érdemeket szerzett a magyar nyelvű sajtó és a népszerűsítő irodalom elterjesztésében. A főváros zömmel német nyelvű lakosságának figyelmét jól szerkesztett és érdekes lapjaival a magyar újságok felé terelte, így a magyar napisajtó rohamosan tért nyert Budapesten.

Lapjai mindenkor a függetlenségi eszmét szolgálták. 1874-ben megvásárolta a Lampel Róbert-féle könyvkiadó céget és azt fiaival együtt nagy kiterjedésű könyvkiadó vállalatá fejlesztette. A Wodianer és Fiai könyvkiadó gondozásában jelent meg több mint negyed századon át a legtöbb iskolai tankönyv, a népszerű ismeretterjesztő könyvek egész sora. A nyomdaipar és a magyar nyelvű könyvkiadás terén szerzett érdemei elismeréseként 1897. szeptember 9-én vásárhelyi előnévvel magyar nemességet kapott, fiaival együtt. 1899. január 30-án hunyt el Budapesten. A Wodianer és Fiai könyvkiadó 1904-ben beolvadt a Franklin Társulat Rt-be.

1877. november 15 – 1918. november 15

Wodianer Fülöp tisztában volt a modern sajtó iránt támasztott hármaskövetelménnyel, amely azóta is minden hírlap elengedhetetlen sajátja. Ez pedig az aktualitás, a publicitás és a periodicitás.

A Budapest című képes politikai napilap, amelynek első száma 1877. november 15-én, csütörtökön jelent meg, mindhárom feltételnek megfelelt. Időszerűségét a legfrissebb külföldi és hazai eseményekről közölt képes beszámolóit jelentették.

A MAGYARORSZÁGON MEGJELENT MAGYAR NYELVŰ IDŐSZAKI SAJTÓ STATISZTIKAI ADATAI 1780-tól 1925-ig

1780	1	1848	12 (*)	1896	747 (millennium)
1785	2	1849	9	1900	938
1790	8	1850	15	1905	1135
1795	7	1855	26	1910	1469
1800	5	1860	56	1914	1522
1805	3	1865	80	1915	941
1810	3	1867	119 (kiegyezés)	1917	780
1815	5	1870	158	1918	568 (**)
1820	6	1873	198 (Bpest egy.)	1919	
1825	10	1875	241	1920	591
1830	11	1880	368	1923	553 (Bpest 50 éves)
1835	19	1885	488	1925	733
1840	27	1890	463		
1845	30	1895	690		

* — egyes források szerint 86

** — a forradalmak idején 622 lap jelent meg, ebből nem magyar nyelvű volt 54. A Tanácsköztársaság 133 napja alatt 82 lap indult, ebből 62 magyar nyelvű

Az egy főre jutó újságok számát tekintve Magyarország 1906-ban megelőzte Angliát és számos más európai országot. Angliában 3,8, Oroszországban 1,4, Portugáliában 4,1 újság jutott egy személyre, nálunk ez az arány 4,4 volt! Viszont a lapok — a szakközlönyök és a kevés, de kimondottan szocialista, munkás-újságok kivételével — tartalom, arculat, jelleg tekintetében alig-alig különböztek egymástól. Éppen ezért a hosszú életet megért hírlapok titkának kutatása izgalmas feladatot jelent nemcsak a jelenben, de a jövőben is.

Mi volt az oka annak, hogy a Budapest című képes politikai napilap olyan hatalmas nép-

szerűségre tett szert, hogy hatás és tömegbefolyás tekintetében nagyhírű kortársai fölé tudott nőni? Nemcsak állta a kapitalista versenyt, hanem ebből példányszám és olvasottság tekintetében is győztesen került ki. A Budapest című néplap neve elválaszthatatlan létrehozójának, Wodianer Fülöpnek a nevéből.

Ki volt Wodianer Fülöp?

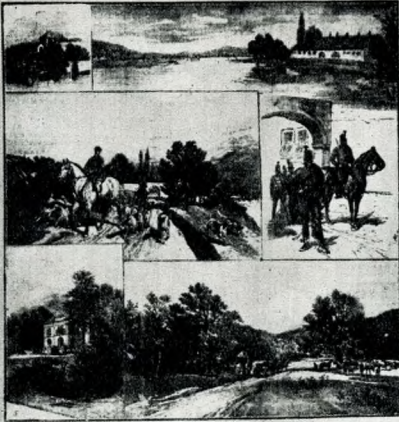
Hódmezővásárhelyen született 1820. november 20-án. Huszonkét éves korában lett nyomdász, miután pozsonyi, bécsi és pesti nyomdáknak kitanulta a szakmát. Az 1848-as forradalom már

BUDAPEST

KÉPES POLITIKAI NAPILAP.

Table with subscription rates and prices for the newspaper.

Képek Tata-Tóvárosból.

Small text descriptions accompanying the photographs, likely identifying the locations and subjects.

Címloldal 1890-ből

Ebből következett népszerűsége is. A kezdeti 3000-es példányszámot csakhamar meg tudta duplázni, sőt a korszak legtöbb példányban megjelent napilapjává fejlődött. Publicitását nemcsak az előfizetők nagy száma emelte, hanem az a tény is, hogy indulása után nem egészen egy év múlva utcai árusítására is sor került. Ez szinte példa nélküli volt eddig a magyarországi sajtó történetében. 1878. augusztus 19-re engedélyt kértek és kaptak a belügyminisztertől arra, hogy a lapot utcán is árusíthassák. A Szent István napi ünnepek indokával megadott engedély előre nem látott sikert hozott: utcai árusításban ugyanannyit adtak el belőle, mint amennyit előfizettek. Így meghaladta a hatvanezres példányszámot. Népszerűségének egyik oka feltétlenül ebben keresendő. Másik ok a Budapest baloldali programja, függetlenségi politikát folytató szerkesztési elvei. A periodicitást, vagyis a rendszeres megjelenést pedig Wodianer merész elképzelése, a lap fenntartása jelentette, aki az előre nem látható siker reménye nélkül anyagi fedezetet teremtett az újság előállításához. A Budapestben rajta kívül senki sem bízott. Illusztrált magyar napilap egy még mindig csaknem német városban, ráadásul olcsón! Hogyan lehet majd megbirkózni a technikai nehézségekkel? Miként lehet összeszedni a hét minden napján megjelenő újsághoz képeket? Mert kezdetben a lap vasárnap is megjelent; a vasárnapi munkaszünetről szóló törvényjavaslatot csak 1891-ben fogadták el. Hogyan lehet annyi előfizetőt toborozni, hogy az újság jövője biztosítva legyen? Megannyi kérdés, amelyek megoldására egyedül Wodianer Fülöp vállalkozott.

A Budapest első szerkesztője a korszak egyik (ma V.) kerületben, a Városháza mellett, a Sarkantyús utca (később Dalmady Győző, ma Vitkovits Mihály utca) 3. szám alatt nyitotta meg ajtaját. Egyetlen kis földszinti helyiség állt a négy újságíró rendelkezésére.

A Bepapest első szerkesztője a korszak egyik legműveltebb egyénisége, Huszár Imre volt. Jogot végzett. Megyei aljegyző, törvényszéki ülnök, függetlenségi programmal fellépő képviselő, majd hivatásos újságíró. A Budapest első évfolyamai 1877–1879 között az ő ügyes szerkesztési elvei alapján jelentek meg. Később Párizsban, majd Bécsben élt, újságíró illetve sajtóattasé volt. Nevéhez fűződik közel száz regény magyar fordítására német, orosz, francia és angol nyelvből.

A lap rovatvezetője volt Kálnoki Henrik, aki meghonosította a magyar sajtóban a rendszeres közgazdasági rovatot. 1899-ben A Hittel címmel lapot is alapított. Részt vett a Budapesti Újságírók Egyesületének megszervezésében, sőt tisztséget vállalt benne.

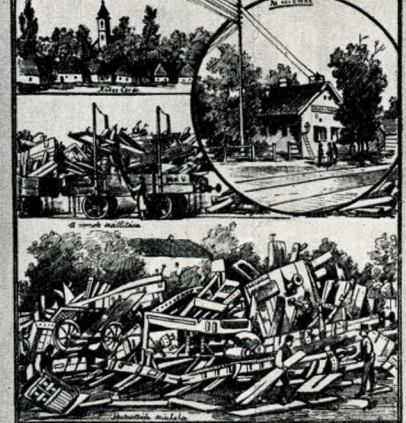
BUDAPEST

KÉPES POLITIKAI NAPILAP.

Table with subscription rates and prices for the newspaper.

A vasúti szerencsétlenség színhelyéről.

—Kisacska lakóhelyi rajtuk helyén készült.—

Újabb részletek a rákos-csahai vasúti szerencsétlenségről.

Címloldal 1890-ből

Text describing the railway accident, mentioning the location of Kisacska and the details of the incident.

Sóla Japánban. A nagy földcsuszamlás, amely az előző évi október 28-án történt, azóta is a világ egyik legnagyobb katasztrófáinak sorába tartozik.

Egy oldal a lap 1910. augusztus 20-i számából

A Köztársasági Újság első száma (1918. nov. 16.)

Front page of the first issue of the 'Köztársasági Újság' (1918), featuring the title and introductory text.

Eljen a Magyar Köztársaság! Példáértülük Előzetes az alkotás tárgyáról. Több mint száz évvel ezelőtt, azaz 1848-ban, a magyar nemzet a szabadság és az alkotmányosságért harcolt.

A nagy nap: november 16. A magyar köztársaság kikiáltása. Ezen a napon, november 16-án, 1918-ban, kikiáltották a Magyar Köztársaságot.

Rajtuk kívül a lap indulásakor a szerkesztőséghez tartozott Kompolthy Tivadar és Zoványi Mihály.

Wodianer Fülöp eredetileg a „Kossuth Hírlapja” címet javasolta a lapnak, de mivel az a „minden politikai párttól független” elv jegyében készült, lemondott erről a tervéről.

Országos hatáskörű néplap

A Budapest külsőségében, megjelenési formájában annyiban különbözött a többi laptól, hogy mindennap közölt képet, ráadásul a legfrissebb események egyikéről. A képek előállítási technikája (fametszet) is rengeteg embert vonzott a nyomdához, ezzel is nőtt a lap szóbeli „propagandája”. Vidéken előfizetés útján lehetett hozzájutni. A falusi kisértelmiség – tanítók, jegyzők, papok – és a jobb módú gazdák olvasták előszeretettel, friss külpolitikai hírei, de főképpen folytatásos regényei, tárcái miatt. Alig volt nagyobb helység az országban, ahova a lap ne jutott volna el; ott volt a gazdakörökben, de a szocialista szellemiségű olvasókörökben is; függetlenségi eszmét hirdető politikája miatt jelentős mértékben befolyásolta a választókat. Nem kis szerepe volt abban, hogy a 48-as párt megnövelhette mandátumainak számát a képviselőházban. Kossuth Ferenc pártelnök a lap vezércikk-írója volt a század első éveitől, 1914. május 25-én bekövetkezett haláláig.

A lap évente meghirdetett programja találkozott a néptömegek óhajával. Például 1881-ben magáévá tette a jelszót: „Független magyar hadsereget, magyar nemzeti bankot, önálló vámterületet!” A korszak lapjainak nagy többségétől eltérően reális álláspontot foglalt el a 90-es évek egyik – 20. századba is átnyúló – legnagyobb szenzációt jelentő ügyének, a tiszaezslári pernek a megítélésében. Kossuth Lajos halálakor pedig legjobb tollú különtudósítóját küldte Torinóba a külön kiadásban számolt be a szomorú eseményről.

Országos hatáskörű néplap volt a Budapest, amely bő terjedelemben foglalkozott a főváros életével is. Irodalmi mellékletét az első időszakban Vasárnapi Szünőrák, később Új Budapest cím alatt adták ki (Új Budapest címen jelent meg 1923–1938 között a főváros politikai, közgazdasági hetilapja is.)

Neves munkatársak

Munkatársai között ott voltak a korszak és az ország szellemi életének nagy egyéniségei. Irányi Dániel a „legbecsületesebb lap”-nak nevezte. Az európai műveltségű Helfy Ignác politikai is számos cikket írt a Budapest számára. Mikszáth Kálmán, Mocsary Lajos, Dalmady Győző, Kásonyi Dániel, Thaly Kálmán, Tóth Kálmán írásai épp úgy megtalálhatók a lapban, mint Kiss József, Reviczky Gyula, Pósa Lajos, Madách Aladár versei és Tolnai Lajos folytatásos regényei. A Budapest szerkesztői voltak Huszár Imrén (1877–1879) kívül Brankovics György (1879–1883), Gracza György (1883–1904), Szatmári Mór (1905–1913) és Fabinyi Füzesessy István (1914–1918).

A század első éveitől kezdve, még inkább 1914-től már csökkent a lap hatása és színvonala.

A polgári demokratikus forradalmat még lelkesen üdvözölte, 1918. november 15-én jelent meg utoljára Budapest címmel. A köztársaság kikiáltásának napján felvette a Köztársasági Újság nevet, de impresszumában év végéig megtartotta a Budapest címet és az évfolyamszámozást. Utolsó száma 1919. március 25-én jelent meg.

A Budapest jelentős szerepet töltött be a nemzeti nyelv elterjesztésében és ápolásában, a 48-as eszmék ébrentartásában, a függetlenségi politika hirdetésében. Képes politikai napilap és népszerűség jellege miatt hazai sajtónk történetének érdekes színfoltja a 42 évfolyamot megért első Budapest című lap.

Vida Sándor